

Інклюзія ЛГБТ-осіб у контексті військової служби в Україні: психолінгвістичний підхід

Тетяна Храбан*

Кандидат філологічних наук, доцент
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
03058, просп. Любомира Гузара, 1, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-5169-5170>

Оксана Вигівська

Кандидат історичних наук, доцент
Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова
10004, просп. Миру, 22, м. Житомир, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-2395-5577>

♦ **Анотація.** Метою цього емпіричного дослідження було виявлення соціально-психологічних установок майбутніх українських офіцерів щодо сексуальної різноманітності та визначення латентних чинників, які впливають на потенціал інклюзії лесбійок, геїв, бісексуальних та трансгендерних осіб (ЛГБТ) у Збройних силах України. Емпіричну основу становили дані психолінгвістичного асоціативного експерименту, проведеного серед 78 курсантів старших курсів військового інституту віком від 20 до 28 років, середній вік 24,6 роки. Респонденти надавали вільні асоціації на стимули «приватне життя людини та право бути собою» і «традиційні сімейні норми та традиції», а їх опрацювання здійснювалося за процедурою рефлексивного тематичного аналізу. Результати показали, що уявлення про приватність і сімейні норми є ключовими смисловими рамками, через які в українському військовому середовищі осмислюється сексуальна різноманітність. У чоловічій групі домінує орієнтація на дисципліну, соціальний порядок і гетеронормативні моделі сім'ї, що поєднується з очікуванням обмеженої публічної видимості ЛГБТ-осіб. Така конфігурація установок відповідає моделі умовної інклюзії, коли право на різноманітність визнається переважно у приватній сфері. У жіночій групі частіше фіксуються асоціації, пов'язані з прийняттям, емоційною підтримкою, повагою до індивідуального вибору та варіативністю сімейних форм, що вказує на психологічний потенціал визнавати право на самостійність, контроль і недоторканність особистого вибору у сексуальній сфері. У дослідженні встановлено, що інклюзія ЛГБТ-осіб у Збройні сили України значною мірою залежить від неформальних культурних уявлень українців, а не лише від офіційних політик недискримінації. Толерантність до сексуальної різноманітності у свідомості українських курсантів має фрагментарний характер і проявляється переважно на рівні індивідуальних прав, але суттєво звужується у сфері соціально значущих норм. Водночас наявність орієнтації на повагу, взаєморозуміння та психологічну підтримку свідчить про ресурси для розвитку інклюзивного клімату. Практична цінність роботи полягає в тому, що розвиток культури поваги до різноманітності та інклюзії ЛГБТ-осіб зміцнює довіру, згуртованість і ефективну взаємодію у військових підрозділах

♦ **Ключові слова:** сексуальна різноманітність; асоціативний експеримент; гендерні відмінності; збройні сили; особиста автономія; приватність

Приклад цитування:

Khraban, T., & Vyhivska, O. (2026). Inclusion of LGBT persons in the context of military service in Ukraine: A psycholinguistic approach. *The Bulletin of National Defence University of Ukraine*, 21(2), 108-117. doi: 10.33099/2617-6858-26-21-2-108-117.

Історія статті: Отримано: 09.10.2025; Доопрацьовано: 22.02.2026; Прийнято: 30.03.2026; Опубліковано: 16.04.2026

♦ Вступ

Повномасштабна російсько-українська війна істотно змінила не лише безпекову ситуацію в державі, а й соціально-психологічні умови функціонування Збройних Сил України (ЗСУ). Військо в умовах тривалої війни постає не лише як інструмент оборони, а як складна соціальна система, ефективність якої залежить від рівня згуртованості, міжособистісної довіри та психологічної стійкості особового складу. За таких обставин особливого значення набуває аналіз соціально-психологічних процесів усередині військових колективів, зокрема ставлення до різних соціальних груп і характер міжгрупових взаємин. У науковій літературі з військової психології неодноразово підкреслюється, що згуртованість підрозділу є одним із ключових чинників бойової ефективності, адаптації до стресу та збереження психічного здоров'я військовослужбовців. Як зазначали A. Naweed *et al.* (2021), вона включає не лише орієнтацію на спільне завдання, а й відчуття взаємної підтримки, справедливого ставлення та визнання кожного члена групи як значущого для колективу. Водночас порушення цих умов – через соціальне виключення, стигматизацію або напружені міжгрупові відносини – здатне суттєво підірвати як психологічний клімат у підрозділі, так і індивідуальну стійкість військовослужбовців. На думку J. Azevedo & H. Pereira (2023), розгляд цих процесів неможливий без урахування специфіки військової культури, яка історично формувалася в межах жорсткої ієрархії, нормативності та домінування ідеалів мілітаризованої маскуліності. Відповідно до позиції Ukrainian LGBT Military Association (n.d.), такі культурні рамки визначають уявлення про професійну «норму» у війську, водночас маркуючи певні ідентичності як відхилення від неї. У цьому сенсі військове середовище може неусвідомлено відтворювати механізми символічного включення й виключення, які впливають на становище окремих соціальних груп.

У цьому зв'язку доцільно звернутися до аналізу соціального становища лесбійок, геїв, бісексуальних та трансгендерних осіб (ЛГБТ), яке в багатьох суспільствах, зокрема у військових інституціях, історично формувалося в умовах обмеженого соціального прийняття. Саме ці умови значною мірою зумовлюють відтворення негативних соціально-психологічних установок щодо ЛГБТ-осіб у військовому середовищі, що призводить до підвищеного рівня соціального стресу та погіршення психічного здоров'я серед ЛГБТ-військовослужбовців. Водночас формування підтримувального соціального клімату та позитивних міжгрупових взаємин асоціюється з вищою організаційною відданістю й психологічною витривалістю військовослужбовців незалежно від їхньої сексуальної орієнтації, як підкреслювалося у публікації V.K. Dixon (2025). Зазначені закономірності набувають особливої ваги в умовах війни, коли міжгрупові межі можуть як загострюватися, так і переосмислюватися під впливом спільного досвіду ризику та втрат. Військові колективи в бойових умовах

змушені оперативно формувати довіру й взаємну підтримку, що робить питання соціальної інтеграції та прийняття не абстрактною етичною проблемою, а чинником практичної ефективності (Naweed *et al.*, 2021). Саме в таких умовах проявляється, наскільки соціально-психологічні установки щодо «інших» узгоджуються з вимогами виконання бойових і спеціальних завдань та колективної відповідальності. Український контекст має власну специфіку, яка додатково підсилює актуальність цієї проблематики. Тривалий вплив традиціоналістських уявлень про гендер і сексуальність поєднується з процесами трансформації ЗСУ, пов'язаними з євроінтеграційним курсом, упровадженням політик гендерної рівності та недискримінації в секторі безпеки й оборони (Arnautova *et al.*, 2020). Повномасштабна війна водночас прискорила ці зміни та зробила більш видимими внутрішні соціальні напруження, зокрема щодо прийняття сексуальної різноманітності військовослужбовцями. Дослідження D.W.B. Lomas (2025) та A.K. Osborne & G. McGill (2024) продемонстрували, що обмежена підготовка командирів з питань різноманітності та відсутність чітких процедур реагування на дискримінаційні прояви істотно знижують ефективність інклюзивних ініціатив. Без системних змін військової культури психологічні ризики для ЛГБТ військовослужбовців залишаються високими. Таким чином, аналіз соціально-психологічних аспектів ставлення до ЛГБТ-осіб у ЗСУ є важливим і своєчасним у контексті російсько-української війни. Він дозволяє розширити розуміння того, як міжгрупові установки та ідентичності взаємодіють із вимогами військової служби в екстремальних умовах, і підкреслює значення людського виміру у забезпеченні стійкості та ефективності оборони держави. Метою статті було вивчення ставлення майбутніх українських офіцерів до сексуальної різноманітності та дослідження факторів, що впливають на формування інклюзивної культури у військових колективах.

♦ Огляд літератури

Наукові дослідження, присвячені досвіду ЛГБТ-військовослужбовців у військовому середовищі, суттєво активізувалися після скасування політики «Don't Ask, Don't Tell» (DADT), яка протягом тривалого часу визначала межі допустимого розкриття негетеросексуальної ідентичності у збройних силах (Aford & Lee, 2016). Більшість робіт у цій галузі виконано в руслі соціальної роботи, соціальної та клінічної психології, а їхній аналітичний фокус зосереджено на психологічних наслідках стигматизації, характеристиках організаційного клімату та особливостях міжособистісних взаємин у військових колективах. Узагальнення сучасної літератури дозволяє виокремити наскрізну логіку досліджень, відповідно до якої формальні інституційні зміни, спрямовані на інклюзію, не супроводжуються автоматичною трансформацією повсякденних соціально-психологічних практик. У результаті військове середовище для

ЛГБТ-військовослужбовців часто залишається простором соціальної напруженості, обмеженої міжособистісної безпеки та умовної приналежності. Значна частина емпіричних досліджень демонструє збереження психологічних ризиків навіть за умов декларованої рівності. Так, K.A. McNamara *et al.* (2021) довели, що сприйняття безпеки, прийняття та відчуття приналежності у військовому підрозділі тісно пов'язані із задоволеністю службою, показниками психічного здоров'я та рівнем організаційної відданості. Автори стверджували, що формальні гарантії рівності, не підкріплені міжособистісним прийняттям, асоціюються з психологічним дистресом та зниженням організаційної залученості, зокрема слабшою ідентифікацією з підрозділом, нижчою задоволеністю службою та меншою готовністю до довготривалої служби. Для ЛГБТ-військовослужбовців соціальна ізоляція, виключення з неформальних взаємодій і дефіцит підтримки з боку колег залишаються значущими джерелами психологічного напруження. Подальші емпіричні дослідження підтверджують ці висновки. I.W. Holloway *et al.* (2021) зафіксували гірші показники психічного здоров'я та вищу поширеність ризикованої поведінки серед ЛГБТ-військовослужбовців порівняно з гетеросексуальними колегами. Ці результати інтерпретуються як наслідок тривалого перебування в соціально несприятливому середовищі, що вимагає постійної адаптації та саморегуляції. F.R. Carey *et al.* (2022), аналізуючи великі вибірки діючих військових і ветеранів, показали, що ЛГБ-особи частіше повідомляють про негативне сприйняття ефективності керівництва, дефіцит підтримки та знижене відчуття групової належності, що, своєю чергою, пов'язано з підвищеним ризиком незапланованого або дострокового звільнення зі служби. Дослідження J. Baumann *et al.* (2022) та M.N. Turliuc & A.-D. Balcan (2023) зосередили увагу на стійкості гетеронормативних припущень і гіпермаскулінних норм, укорінених у військовій культурі. Попри наявність формальних політик рівності, ці культурні патерни продовжують структурувати міжособистісні взаємини та створювати додаткові бар'єри для психологічного благополуччя ЛГБТ-військовослужбовців. L.R. Godier-McBard *et al.* (2022) доповнили цей підхід, показуючи, що наслідки соціальної стигматизації проявляються не лише на індивідуальному рівні, але й у груповій динаміці, знижуючи довіру, згуртованість підрозділів і формуючи латентні конфлікти.

Водночас у літературі сформувався пов'язаний напрям досліджень, орієнтований на міжособистісний і партнерський вимір військової служби. Ці роботи виходять за межі аналізу індивідуального досвіду та зосереджуються на специфічних викликах, з якими стикаються ЛГБТ-військовослужбовці та їхні романтичні партнери в умовах військової організації. C. Balderrama-Durbin *et al.* (2025) виявили, що військові інституції історично спираються на гетеронормативні моделі сім'ї та партнерства, що обмежує видимість і визнання одностатевих стосунків. Чинні процедури та політики

часто не враховують потреби таких пар, унаслідок чого виникає нерівний доступ до інформації, соціальної підтримки та послуг у сфері психічного здоров'я. Нemoжливiсть відкритого визнання партнерських відносин посилює психологічне навантаження, оскільки військовослужбовці змушені поєднувати професійні обов'язки з постійною оцінкою ризиків, пов'язаних із розкриттям особистої інформації. Цей тиск поширюється і на партнерів, які не перебувають на службі. Аналіз наслідків політики DADT для близьких стосунків, представлений у роботі B. Aford & S.J. Lee (2016), засвідчив, що вимога приховувати сексуальну орієнтацію фактично означає приховування партнерських зв'язків, що обмежує доступ до емоційної та соціальної підтримки. Досвід тривалої «невидимості» має довготривалі наслідки для якості стосунків, сприяючи емоційній дистанції та хронічному напруженню. Окрему увагу приділено аналізу соціально зумовлених психологічних напружень, що формуються у повсякденних взаємодіях у військових колективах. На відміну від робіт, які фокусуються на окремих дискримінаційних подіях, ці дослідження розглядають напруження як результат тривалої взаємодії організаційної культури, неформальних норм і соціальних очікувань. Результати A. LeBlanc *et al.* (2015) та C. Balderrama-Durbin *et al.* (2025) показали, що повторюваний вплив стигматизувальних сигналів і практик соціального виключення, що проявляються у маргіналізації в межах підрозділів, обмеженому доступі до неформальних мереж підтримки та звуженні можливостей повноцінної участі у колективному житті, формує кумулятивний психологічний тиск, який визначає характер соціальної участі та міжособистісної поведінки ЛГБТ-військовослужбовців. Підвищена соціальна видимість, пов'язана з наявністю одностатевих партнерських або сімейних відносин, відіграє в цьому процесі ключову роль. Відкритість може сприяти відчуттю автентичності, але водночас підвищує вразливість до негативних соціальних реакцій у підрозділах. У такому контексті міжособистісні конфлікти та соціальний тиск постають як структурно зумовлені явища, а не як індивідуальні труднощі. Стратегії селективного розкриття або приховування окремих аспектів приватного життя, хоча й знижують короткострокові ризики, пов'язані з негативною оцінкою, асоціюються з емоційним виснаженням, зниженням довіри та обмеженням доступу до неформальної підтримки (LeBlanc *et al.*, 2015; Balderrama-Durbin *et al.*, 2025). Дослідження також фіксують внутрішню диференціацію досвіду ЛГБТ-військовослужбовців. E.E. Doan Van *et al.* (2019) та E.H. Mereish *et al.* (2017) показали, що бісексуальні військові перебувають у ситуації підвищеної соціальної невизначеності, зумовленої амбівалентним ставленням як з боку гетеросексуального середовища, так і з боку моносексуальних груп. Це ускладнює формування стабільних міжособистісних зв'язків і посилює відчуття ізоляції. F.R. Carey *et al.* (2022) додатково довели, що сексуальна ідентичність є значущим предиктором оцінки

соціального клімату у підрозділах, причому ці ефекти є особливо вираженими серед бісексуальних жінок і чоловіків. Сукупно результати сучасних досліджень дозволяють розглядати соціально зумовлені умови психологічної вразливості як структурно вбудований компонент військового досвіду ЛГБТ-осіб, що формується на перетині організаційної культури, лідерських практик і повсякденної міжособистісної динаміки. Цей вимір має значення не лише для індивідуального благополуччя, але й для згуртованості підрозділів та стабільності військових організацій. Але, попри значний поступ у вивченні психічного здоров'я, організаційного клімату та наслідків інклюзивних політик, наявні емпіричні дослідження соціально-психологічних аспектів служби ЛГБТ-військовослужбовців переважно ґрунтуються на даних збройних сил країн Організації Північноатлантичного договору, та не враховують специфіки збройних сил, які функціонують в умовах повномасштабної війни.

♦ Матеріали та методи

З огляду на специфіку військового середовища, у роботі застосовано психолінгвістичний метод вільних асоціацій, представлений у праці Т. Khraban (2022), який зарекомендував себе як ефективний інструмент для виявлення свідомих і латентних компонентів соціальних уявлень та психологічних установок. У межах психологічних досліджень цей метод дозволяє фіксувати спонтанні когнітивно-емоційні реакції, що відображають глибинні смисли, не завжди доступні прямій вербалізації. Вибір асоціативного експерименту замість стандартизованих опитувальників зумовлений низкою методологічних міркувань. По-перше, ставлення до ЛГБТ осіб у військовому контексті належить до соціально чутливих і потенційно стигматизованих тем, що істотно підвищує ймовірність соціально бажаних відповідей у разі використання прямих самоописових методик. По-друге, ієрархічна організація військового середовища, нормативний тиск і домінування колективістських цінностей можуть обмежувати психологічну готовність респондентів відкрито висловлювати власні установки, навіть за умов анонімності. Метод вільних асоціацій мінімізує свідомий контроль відповідей і дозволяє зафіксувати первинні мовні реакції, які відображають емоційні та ціннісні компоненти психологічного ставлення.

Асоціативний експеримент було проведено у 2025 році з дотриманням положень Code of Ethics for Scientists of Ukraine (2009). Участь у дослідженні була добровільною; усі респонденти були поінформовані про можливість припинення участі на будь-якому етапі. Емпіричну вибірку склали курсанти четвертого та п'ятого курсів Житомирського військового інституту імені С. П. Королюка. Вік респондентів коливався від 20 до 28 років, середній вік становив 24,6 роки. Загальна чисельність вибірки становила 78 осіб, з яких 15 – жінки та 63 – чоловіки. Серед жінок п'ятеро

навчалися на четвертому курсі та десятеро – на п'ятому курсі; серед чоловіків відповідно 32 та 31 особа. Вибір саме курсантів старших курсів як респондентів має принципове методологічне значення. На цьому етапі навчання курсанти вже пройшли тривалий період психологічної та соціальної адаптації до військового середовища, засвоїли його нормативну систему, цінності та неформальні правила взаємодії. На відміну від курсантів початкових курсів, їхні уявлення та установки меншою мірою відображають цивільні погляди й більшою – інтегрований досвід функціонування у військовій організації. Це дозволяє розглядати зафіксовані асоціації як такі, що відображають сформовані психологічні орієнтації майбутніх офіцерів, релевантні для аналізу соціально-психологічного клімату у військовому середовищі. Під час проведення експерименту респондентам пропонувалася інструкція: «подивіться на запропоновані слова-стимули і швидко, не замислюючись, запишіть будь-яке слово, яке першим спало вам на думку; час виконання завдання – до двох хвилин». З метою зменшення надмірної абстрактності стимулів в усній інструкції додатково акцентувалася увага на сфері особистих стосунків і самовираження людини, що спрямовувало асоціативний процес у психологічно релевантне русло. Для дослідження було обрано пару слів-стимулів: «приватне життя людини та право бути собою» і «традиційні сімейні норми та традиції». Такий вибір має чітке психологічне обґрунтування. Перший стимул є соціально й культурно нейтральним і не містить прямого посилення на сексуальну орієнтацію, водночас активізує уявлення, пов'язані з автономією, близькістю та особистою ідентичністю. Це створює умови для спонтанної актуалізації асоціацій, зокрема пов'язаних з одностатевими стосунками, без прямого стимулювання та з мінімізацією захисних реакцій. Другий стимул активізує нормативно-соціальний і традиціоналістський фрейм, пов'язаний із уявленнями про соціально прийнятні моделі стосунків і колективні очікування.

Для опрацювання отриманих асоціативних даних було застосовано рефлексивний тематичний аналіз за шестифазною моделлю V. Braun & V. Clarke (2023). Застосування асоціативного експерименту в поєднанні з рефлексивним тематичним аналізом дозволило дослідити не лише декларативні позиції, а й латентні психологічні смисли, які формують ставлення майбутніх офіцерів до питань особистого життя, соціальних норм і прийняття різноманітності у військовому середовищі. На першому етапі здійснювалося занурення в дані шляхом багаторазового перечитування асоціацій і фіксації первинних аналітичних спостережень. Другий етап передбачав систематичне кодування лексичних одиниць із фокусом на їхні семантичні та емоційно-оцінні характеристики. На третьому етапі споріднені коди об'єднувалися у попередні теми, що відображали повторювані смислові патерни. Четвертий етап був спрямований на перегляд і уточнення тем

з огляду на їхню внутрішню узгодженість та відповідність дослідницькій меті. П'ятий етап передбачав остаточне визначення змістових меж тем і надання їм аналітично точних назв. Шостий етап полягав у побудові цілісної інтерпретаційної моделі соціальних уявлень і психологічних установок, що відображають результати дослідження. На початковому етапі аналізу для попередньої систематизації асоціативного матеріалу та виявлення повторюваних лексико-семантичних патернів було застосовано інструменти штучного інтелекту (ШІ), зокрема платформу ChatGPT. Застосування ШІ мало допоміжний характер і було спрямоване на первинне групування асоціацій та формування попередніх тематичних кластерів. Подальше кодування, уточнення меж тем і їх інтерпретація здійснювалися шляхом ручного рефлексивного аналізу відповідно до методології V. Braun & V. Clarke (2023), що забезпечило аналітичну узгодженість і теоретичну чутливість результатів. Таким чином, використання ШІ поєднувалося з експертним дослідницьким аналізом і не замінювало інтерпретаційну роль дослідника.

Результати цього дослідження слід інтерпретувати з урахуванням низки методологічних обмежень. По-перше, вибірка є відносно невеликою та складається виключно з курсантів одного військового навчального закладу, що обмежує можливість узагальнення отриманих висновків на ширшу популяцію військовослужбовців. По-друге, до вибірки не було включено

діючих військовослужбовців з бойовим досвідом, осіб різних вікових груп і рівнів ієрархії, що звужує спектр соціально-психологічних перспектив. Відсутність різноманіття за цими параметрами не дозволяє повною мірою врахувати вплив організаційного контексту та життєвого досвіду на формування установок стосовно прийняття сексуальної різноманітності. По-третє, застосування психолінгвістичного асоціативного експерименту фіксує спонтанні мовні реакції, але не дає змоги безпосередньо оцінити поведінкові прояви ставлення у реальних міжособистісних взаємодіях. Крім того, рефлексивний тематичний аналіз, попри його аналітичну гнучкість і чутливість до контексту, передбачає інтерпретаційну роль дослідника, що може впливати на формування тематичних меж. Зазначені обмеження окреслюють напрями для подальших досліджень із ширшими та більш різноманітними вибірками і комбінуванням якісних та кількісних методів.

◆ Результати та обговорення

Результати асоціативного експерименту щодо стимулу «приватне життя людини та право бути собою» відображають особливості осмислення курсантами категорій приватності та особистої автономії. У Таблицях 1, 2 подано узагальнені результати кодування асоціативних реакцій чоловіків і жінок, що дозволяє простежити латентні уявлення про межі самовираження та прийнятності інакшості.

Таблиця 1. Результати кодування асоціацій чоловіків на стимул «приватне життя людини та право бути собою»

Тематична група	Смислове наповнення	Приклади отриманих асоціацій
Автономія та особисті кордони	Приватність як захист від зовнішнього втручання	«Особисті кордони»; «не лізьте в моє життя»; «відсутність втручання»; «власний вибір»
Свобода як базова цінність	Право жити за власними правилами	«Свобода дій»; «робити що хочеться»; «право жити по своєму»
Конфлікт із соціальним контролем	Переживання тиску, недовіра до інституцій	«Все нав'язано суспільством»; «нічого неможливо»; «у нас цього нема»
Юридично-нормативний вимір	Апеляція до прав і гарантій	«Право кожної людини»; «захист державою»; «право на конфіденційність»
Іронізація/знецінення	Зниження значущості теми через жарт	«Туалет»; «їсти після 22-00»; «хочу...»

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 2. Результати кодування асоціацій жінок на стимул «приватне життя людини та право бути собою»

Тематична група	Смислове наповнення	Приклади отриманих асоціацій
Самоідентичність і самовираження	Бути собою як психологічна потреба	«Самовираження»; «не соромитися бути собою»; «стиль»; «власна думка»
Емоційна безпека та прийняття	Приватність як умова психологічного комфорту	«Комфорт»; «затишок»; «сприйняття таким як є»; «взаєморозуміння»
Приватність у стосунках	Межі близькості та особистого простору	«Особистий простір у стосунках»; «час разом; довіра»
Соціальне визнання	Очікування прийняття з боку суспільства	«Не має підлягати осуду»; «має прийматись суспільством»
Особистісний розвиток	Право бути собою як ресурс самореалізації	«Самореалізація»; «власні цілі»; «індивідуальність»

Джерело: розроблено авторами

Аналіз результатів кодування асоціативних реакцій курсантів на стимул «приватне життя людини та право бути собою» дозволяє виявити латентні

соціально-психологічні установки щодо особистої автономії та самовираження, які мають безпосереднє значення для розуміння ставлення до сексуальної

різноманітності, зокрема до ЛГБТ-осіб, у військовому середовищі. Незважаючи на те, що ЛГБТ не згадується безпосередньо у формулюванні стимулу, асоціативний матеріал відображає глибинні уявлення про межі допустимого самовираження та готовність до прийняття інакшості. Загалом для обох статевих груп право бути собою концептуалізується як соціально значуща цінність, однак способи його інтерпретації істотно різняться, що має принципове значення для аналізу потенційної толерантності до ЛГБТ-осіб. У чоловічих асоціаціях приватне життя найчастіше постає як простір, що потребує захисту від зовнішнього втручання. Акцент на особистих кордонах, невтручанні та індивідуальному виборі формує уявлення про самостійність і недоторканність особистого вибору у сексуальній сфері як гарантія прав та свобод людини. У проєкції на ЛГБТ-контекст така концепція прийняття сексуальної різноманітності може інтерпретуватися як умовна толерантність, за якої право на інакшу ідентичність визнається лише за умови її невидимості та непублічності. Іншими словами, сексуальна різноманітність визнається лише доти, доки вона залишається в межах приватного життя і не суперечить ustalеним соціальним нормам. Крім того, у чоловічих асоціаціях фіксується виразне переживання нормативного тиску та недовіра до можливості реального особистого вибору у сексуальній сфері. Висловлювання про «нав'язаність» правил і відсутність реальної свободи вказують на внутрішній конфлікт між декларованою цінністю свободи та прийняттям жорстко регламентованого соціального порядку. У контексті ЛГБТ це може означати, що власне відчуття обмеженості свободи проєктується на інших, знижуючи готовність визнавати право на відкрите самовираження тих груп, які вже перебувають у позиції соціальної вразливості. Раціоналізоване, юридично орієнтоване розуміння приватності, притаманне чоловікам, додатково підсилює цю тенденцію. Апеляція до формальних прав і норм створює рамку, в якій толерантність до сексуального приватного простору визначається не емпатією чи принципом рівності, а відповідністю домінантним уявленням про «норму». Відтак ЛГБТ-ідентичність у такій системі координат потенційно сприймається як

допустима лише формально або абстрактно, але не як соціально видима реальність.

На відміну від цього, жіночі асоціації демонструють інший вектор осмислення права бути собою, що має безпосередній зв'язок із толерантністю до ЛГБТ. Для жінок приватне життя тісно пов'язане з самовираженням, емоційною автентичністю та прийняттям власної ідентичності. Акцент на праві бути собою та внутрішньому комфорті формує ширше розуміння автономії, яке не обмежується лише концептом сексуального приватного життя. Особливо показовим є те, що жіночі асоціації часто включають очікування соціального прийняття та відсутності осуду. У проєкції на ЛГБТ-контекст це свідчить про готовність визнавати право на різноманітність не лише як формальну норму, а як соціальну практику. Приватність у цьому випадку не означає приховування ідентичності, а радше право на безпечне самовираження в межах соціальних взаємодій. Крім того, реляційний характер жіночих асоціацій – фокус на взаєморозумінні, довірі та повазі до особистих меж – створює психологічне підґрунтя для інклюзивного ставлення. Право бути собою поширюється на інших і не обмежується власним досвідом, що є важливим індикатором потенційної толерантності до ЛГБТ-осіб у колективі. Отже, проєкція результатів асоціативного експерименту на ЛГБТ-контекст дозволяє зробити висновок, що латентні установки щодо сексуальної різноманітності мають гендерно диференційований характер. Чоловіки частіше репрезентують модель умовної толерантності, заснованої на приватизації інакшості та дотриманні жорстких нормативних меж. Жінки ж демонструють більшу орієнтацію на прийняття, емоційну безпеку та соціальне визнання, що свідчить про вищий інклюзивний потенціал. Результати асоціативного експерименту щодо стимулу «традиційні сімейні норми та традиції» відображають уявлення курсантів про нормативні моделі сім'ї, межі соціальної прийнятності та характер традицій як регулятора міжособистісних відносин. У Таблицях 3, 4 подано узагальнені результати кодування асоціативних реакцій чоловіків і жінок, що дозволяє виявити глибинні смислові структури, пов'язані з інтерпретацією сімейних норм і ставленням до варіативності форм партнерства.

Таблиця 3. Результати кодування асоціацій чоловіків на стимул «Традиційні сімейні норми та традиції»

Тематична група	Смислове наповнення	Приклади отриманих асоціацій
Гетеронормативна модель сім'ї	Сім'я як союз чоловіка і жінки	«Чоловік-жінка-дитина»; «мама і тато»; «норма сім'ї – хлопець та дівчина»
Різне неприйняття альтернатив	Відкрита негативна оцінка ЛГБТ	Ніякого ЛГБТ; ЛГБТ і фемінізм псує все
Традиція як стабільність	Традиції як опора і порядок	«Базовий мінімум»; «стабільність»; «покоління»
Сімейна ієрархія і ролі	Чіткий розподіл функцій	«Ролі в сім'ї»; «шлюб»; «розподіл ролей»
Нормативний тиск	Уявлення про «правильність»	Так має бути; норма; повна сім'я

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 4. Результати кодування асоціацій жінок на стимул «Традиційні сімейні норми та традиції»

Тематична група	Смислове наповнення	Приклади отриманих асоціацій
Сім'я як емоційна спільнота	Родина як простір підтримки	«Тепло»; «турбота»; «любов»; «затишок»
Ритуали та спільний час	Традиції як практика єднання	«Сімейна вечеря»; «свята разом»; «збиратись сім'єю»

Таблиця 4. Продовження

Тематична група	Смислове наповнення	Приклади отриманих асоціацій
Гнучкість норм	Визнання варіативності традицій	«Кожна сім'я має свої традиції»; «норми не мають бути перепорою»
Взаємоповага та діалог	Цінність рівності у стосунках	«Взаєморозуміння»; «повага до рішень»; «можливість говорити»
Культурна спадковість	Передача цінностей між поколіннями	«Те що було з дитинства»; «рідне»; «традиції родини»

Джерело: розроблено авторами

Аналіз результатів кодування асоціативних реакцій курсантів на стимул «Традиційні сімейні норми та традиції» дозволяє виявити глибинні уявлення про нормативність сім'ї, допустимі моделі близьких стосунків і межі соціального прийняття. У контексті мети дослідження ці уявлення є особливо значущими, оскільки саме через сімейну норму в масовій свідомості найчастіше відбувається символічне прийняття або відторгнення концепції сексуальної різноманітності. Загалом у відповідях обох статевих груп простежується висока семантична насиченість, що свідчить про центральне місце сімейних норм у системі цінностей курсантів. Водночас порівняльний аналіз демонструє суттєві гендерні відмінності у способах інтерпретації традицій, їх консервативності або відкритості до варіативності. У чоловічих асоціаціях домінує нормативно-регламентований образ сім'ї, який чітко структурується навколо гетеронормативної моделі. Часті асоціації типу «мама-тато», «чоловік-жінка-дитина», «повна сім'я» вказують на сприйняття традиційних сімейних норм як єдино правильної та соціально легітимної форми родинних відносин. У цьому випадку традиція виконує не лише культурну, а й контрольну функцію, визначаючи межі допустимого. Особливо показовою є наявність відкрито негативних і поляризованих асоціацій, у яких альтернативні сімейні моделі прямо протиставляються «нормі». Згадки про неприйняття ЛГБТ у контексті сімейних традицій свідчать про те, що сексуальна різноманітність сприймається не як приватне питання ідентичності, а як загроза усталеному соціальному порядку. У проєкції на ЛГБТ-контекст це означає, що сімейна норма виступає ключовим механізмом символічного виключення, де право бути собою, задеклароване на рівні приватності, втрачає легітимність у сфері сімейних і публічно значущих відносин. Крім того, у чоловічих асоціаціях простежується уявлення про традиції як джерело стабільності, порядку та міжпоколінної спадкоємності. Така інтерпретація підсилює жорсткість нормативних меж і знижує готовність до їх перегляду. Відтак толерантність до сексуальної різноманітності у чоловічої групі респондентів має обмежений характер і, як правило, не поширюється на визнання альтернативних сімейних форм.

На відміну від цього, жіночі асоціації демонструють більш гнучке та інклюзивне осмислення сімейних традицій. Хоча для жінок сім'я також пов'язана з цінностями підтримки, любові та проведення спільного часу, ці характеристики не завжди жорстко прив'язані до конкретної структурної моделі. Значна частина асоціацій акцентує на емоційній функції сім'ї, а не на

її формальних параметрах. Показовим є те, що жінки частіше наголошують на варіативності традицій і їх здатності змінюватися. Асоціації на кшталт «кожна сім'я має свої традиції» або «норми не мають бути перепорою» свідчать про сприйняття сімейних норм як соціального конструкта, а не як незмінного припису. У проєкції на ЛГБТ-контекст це створює підґрунтя для визнання альтернативних форм сімейних відносин, навіть якщо вони не повністю відповідають класичній моделі. Крім того, жіночі асоціації характеризуються виразною орієнтацією на взаємоповагу, діалог і підтримку, що зміщує фокус із нормативного контролю на якість міжособистісних зв'язків. У такій системі координат сімейна традиція відкидає функцію контролю і може розглядатися як простір, відкритий для сексуальної різноманітності. Отже, проєкція результатів асоціативного експерименту на стимул «традиційні сімейні норми та традиції» у ЛГБТ-контексті свідчить про чітку гендерну диференціацію латентних установок. Чоловіки здебільшого репрезентують жорстку гетеронормативну модель, у межах якої сексуальна різноманітність виключається з уявлень про сім'ю. Жінки ж демонструють більшу готовність до переосмислення традицій і вищий потенціал інклюзивності, зосереджуючись на емоційній та ціннісній, а не виключно структурній стороні сімейних відносин. Таким чином, отримані дані підтверджують, що саме у сфері сімейних норм виявляється найглибше нормативне напруження щодо сексуальної різноманітності, що має принципове значення для розуміння меж толерантності у військовому середовищі. Загалом результати свідчать, що толерантність у свідомості курсантів у ставленні до сексуальної різноманітності та ЛГБТ-осіб носить фрагментарний характер: вона проявляється переважно у сфері особистих прав та індивідуальної взаємодії, тоді як у контексті сімейних та соціально значущих норм її прояви залишаються суттєво обмеженими.

Отримані в межах цього дослідження результати асоціативного експерименту дозволяють поглибити розуміння соціально-психологічних механізмів сприйняття приватності, ідентичності та нормативності у військовому середовищі та водночас концептуально перегукуються з низкою сучасних емпіричних і теоретичних праць, присвячених інклюзії ЛГБТ-осіб у збройних силах. Аналіз асоціацій на стимул «приватне життя людини та право бути собою» свідчить, що у свідомості курсантів чоловічої статі право на самостійність, контроль і недоторканність особистого вибору у сексуальній сфері сприймається насамперед як особисте та таке, що має реалізовуватися у межах норм,

встановлених військовою інституцією. Ця тенденція узгоджується з результатами дослідження А. Blasyak (2024), яке продемонструвало, що відчуття приналежності ЛГБТ-військовослужбовців до військової спільноти у пост-DADT період часто визначається необхідністю чіткого розмежування між професійною роллю та сексуальною ідентичністю. У цьому контексті регулювання видимості сексуальної ідентичності виступає визначальним фактором її сприйняття та прийнятності в межах інституції. Подібну логіку можна простежити й у зіставленні з оглядовою роботою P.N. Oblea & L.A. Siaki (2023), яка фокусується на питаннях здоров'я та доступу до допомоги для гендерно й сексуально різноманітних військовослужбовців. Хоча автори не аналізують безпосередньо культурні установки, описані ними уникання згадування своєї сексуальної орієнтації навіть у медичному контексті можуть бути інтерпретовані як наслідок тих самих нормативних уявлень, які зафіксовані в асоціативному експерименті: сексуальна орієнтація і сексуальна ідентичність сприймається як щось таке, що має залишатися «поза системою», аби не створювати ризиків стигматизації.

Асоціації на стимул «традиційні сімейні норми та традиції» виявили ще жорсткіші нормативні рамки, насамперед у чоловічій групі, де гетеронормативна модель сім'ї функціонує як маркер соціальної «нормальності» та моральної впорядкованості. Цей результат узгоджується з висновками А. Blasyak (2024) і W.E. O'Connell (2021) щодо селективної інклюзії, яка відбувається через апеляцію до гомонормативних форм ідентичності та відповідність мілітаризованим уявленням про маскуліність, сім'ю й дисципліну. Асоціації свідчать, що прийняття сексуальної різноманітності мислиться можливим лише за умови її символічної невидимості та непорушення домінантних соціальних моделей. Водночас гендерні відмінності в асоціаціях мають принципове аналітичне значення. Жіночі відповіді частіше містять елементи прийняття, емоційної автономії та індивідуального вибору, тоді як чоловічі – орієнтацію на нормативні уявлення про маскуліність і соціальну прийнятність. Ці відмінності корелюють із висновками B.C. Thoma *et al.* (2021), які демонструють, що гендерна неконформність пов'язана з вищим рівнем стресу, пов'язаного із сексуальною ідентичністю, насамперед серед геїв і бісексуальних чоловіків. Таким чином, асоціативні структури відображають культурний контекст, у якому відхилення від маскуліної норми стає соціально помітним і потенційно вразливим. Теоретичні положення D.R. Koslosky (2008) дозволяють осмислити ці результати в ширшій перспективі громадянства та публічної особистості. Редукція сексуальної ідентичності до приватної сфери, зафіксована в асоціаціях, відповідає логіці «допустимої інклюзії», коли формальне розширення прав не супроводжується зміною уявлень про нормативні очікування та стандарти в межах військової служби. Аналогічно, домінування традиційних сімейних моделей підтримує символічне

ототожнення соціальної прийнятності з відповідністю гетеронормативним і бінарним уявленням про гендер та сексуальність. Історіографічний огляд додатково підкреслює значущість розриву між *de jure* інтеграцією та *de facto* включенням. Асоціативні уявлення майбутніх офіцерів можна розглядати як показник культурного рівня інклюзії, який формується повсякденними уявленнями та практиками, а не лише формальними політичними нормами. Тенденція до контролю видимості сексуальної різноманітності та її вписування в рамки дисципліни й ефективності має глибоке історичне коріння й продовжує структурувати сучасний досвід військової служби. Загалом результати асоціативного експерименту свідчать, що задекларована інклюзія ЛГБТ-осіб у військовому середовищі співіснує зі збереженням стійких нормативних структур. Прийняття сексуальної та гендерної різноманітності уявляється можливим переважно за умови відповідності домінантним моделям сім'ї, маскуліності та приватності ідентичності. Це підтверджує напруження та суперечності ліберальних проєктів інклюзії, які, розширюючи формальний доступ, не обов'язково трансформують культурні підвалини військової інституції.

♦ Висновки

Проведене асоціативне дослідження дозволило виявити латентні соціально-психологічні уявлення українських курсантів щодо самостійності, контролю і недоторканності особистого вибору у сексуальній сфері. Отримані результати засвідчили, що прийняття сексуальної різноманітності формується в межах чітко окреслених нормативних рамок, які визначають умови соціальної прийнятності та символічної «нормальності». Аналіз асоціацій на стимул «приватне життя людини та право бути собою» показав, що право на самовираження у контексті ЛГБТ-ідентичності здебільшого сприймається як особисте і має реалізовуватися у межах приватної сфери, не впливаючи на професійну діяльність або публічну поведінку. У чоловічій групі ця тенденція особливо виразна: акцент на дисципліні, контролі та відповідності нормам поєднується з очікуванням символічної невидимості відмінностей у сексуальній орієнтації та гендерному самовираженні. У жіночій групі асоціації частіше відображали орієнтацію на емоційну автономію, прийняття різноманітності та індивідуальний вибір у сфері сексуальної та гендерної ідентичності. Результати аналізу стимулу «традиційні сімейні норми та традиції» засвідчили домінування гетеронормативних і бінарних моделей сім'ї, які виконують функцію маркерів соціальної стабільності та морального порядку. Чоловіча група демонструє жорсткіші уявлення щодо сім'ї та менш відкриті до альтернативних форм партнерства, тоді як жіночі асоціації проявляють більшу варіативність і потенційну відкритість до переосмислення традицій, зокрема у контексті прийняття ЛГБТ-моделей сімейних відносин. Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати,

що асоціативні структури свідомості курсантів відтворюють модель умовної інклюзії, за якої прийняття ЛГБТ-ідентичності можливе переважно за умови її обмеження приватною сферою та відповідності домінантним уявленням про сім'ю, маскуліність та військову роль. Це демонструє збереження глибинних культурних бар'єрів і підкреслює необхідність подальших досліджень і освітніх інтервенцій, спрямованих на трансформацію не лише формальних політик, а й повсякденних соціальних уявлень у військовому та напіввійськовому середовищі України. Подальші дослідження доцільно спрямувати на поєднання асоціативних методів із якісними інтерв'ю та експериментальними підходами для глибшого аналізу механізмів формування нормативних уявлень у військовому середовищі стосовно сексуальної різноманітності. Перспективним є порівняння доінституційних установок курсантів із досвідом чинних військовослужбовців різних родів військ і рівнів ієрархії. Особливої уваги потребує аналіз перетинів сексуальності, гендеру й етнічності, а також

впливу освітніх і інклюзивних програм на трансформацію латентних соціальних уявлень.

◆ Подяки

Автори висловлюють щирі подяки керівництву Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова за сприяння в організації та проведенні асоціативного експерименту. Особливу вдячність адресована командирам підрозділів за підтримку дослідницької ініціативи та створення належних умов для збору даних. Авторі також дякують курсантам, які взяли участь у дослідженні, за відкритість, уважність і відповідальне ставлення до виконання завдань. Саме завдяки їхній участі стало можливим отримання емпіричних результатів.

◆ Фінансування

Немає.

◆ Конфлікт інтересів

Немає.

◆ Джерела

- [1] Aford, B., & Lee, S.J. (2016). Toward complete inclusion: Lesbian, gay, bisexual, and transgender military service members after repeal of Don't Ask, Don't Tell. *Social work*, 61(3), 257-265. doi: 10.1093/sw/sww033.
- [2] Arnautova, V., Lukichov, V., & Nikityuk, T. (2020). *Guide to gender integration in the Armed Forces of Ukraine: Developing gender competence in military professionals*. Vienna: Organization for Security and Co-operation in Europe.
- [3] Azevedo, J., & Pereira, H. (2023). Gender and sexual minorities in the armed and police forces: Perceptions and mental health implications of Portuguese militaries – a qualitative study. *Armed Forces & Society*, 51(1), 311-336. doi: 10.1177/0095327X231191676.
- [4] Balderrama-Durbin, C., Cigrang, J.A., Snyder, D.K., Gupta, A., Slep, A.M.S., Heyman, R.E., Parsons, A.M., Simonson, J., Lindahl, K.M., & Pound, L. (2025). Still "Don't Ask" more than a decade later: The impact of research barriers for LGB+ military couples. *Military Psychology: The Official Journal of The Division of Military Psychology, American Psychological Association*, 37(5), 494-506. doi: 10.1080/08995605.2024.2396174.
- [5] Baumann, J., Williamson, C., & Murphy, D. (2022). Exploring the impact of gender-specific challenges during and after military service on female UK Veterans. *Journal of Military, Veteran and Family Health*, 8(2), 72-81. doi: 10.3138/jmvfh-2021-0065.
- [6] Blasyak, A. (2024). *Queering the nation or nationalizing queerness?: How LGB-identified soldiers experience belonging and service post-DADT*. (PhD Dissertation, Syracuse University, Syracuse, NY, USA).
- [7] Braun, V., & Clarke, V. (2023). Toward good practice in thematic analysis: Avoiding common problems and becoming a knowing researcher. *International Journal of Transgender Health*, 24(1). doi: 10.1080/26895269.2022.2129597.
- [8] Carey, F.R., Jacobson, I.G., Lehavot, K., LeardMann, C.A., Kolaja, C.A., Stander, V.A., & Rull, R.P. (2022). Military service experiences and reasons for service separation among lesbian, gay, and bisexual individuals in a large military cohort. *BMC public health*, 22(1), article number 39. doi: 10.1186/s12889-021-12420-1.
- [9] Code of Ethics for Scientists of Ukraine. (2009, April). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09#Text>.
- [10] Dixon, V.K. (2025). Inclusion and exclusion. In S.J. Watson (Ed.), *The Oxford handbook of American military history* (pp. 324-337). New York, NY: Oxford Handbooks. doi: 10.1093/9780190079963.003.0029.
- [11] Doan Van, E.E., Mereish, E.H., Woulfe, J.M., & Katz-Wise, S.L. (2019). Perceived discrimination, coping mechanisms, and effects on health in bisexual and other non-monosexual adults. *Archives of Sexual Behavior*, 48(1), 159-174. doi: 10.1007/s10508-018-1254-z.
- [12] Godier-McBard, L.R., Cable, G., Wood, A.D., & Fossey, M. (2022). Gender differences in barriers to mental healthcare for UK military veterans: A preliminary investigation. *BMJ military health*, 168(1), 70-75. doi: 10.1136/bmjilitary-2020-001754.
- [13] Holloway, I.W., Green, D., Pickering, C., Wu, E., Tzen, M., Goldbach, J.T., & Castro, C.A. (2021). Mental health and health risk behaviors of active duty sexual minority and transgender service members in the United States military. *LGBT health*, 8(2), 152-161. doi: 10.1089/lgbt.2020.0031.

- [14] Khraban, T. (2022). The method of free association and its application to identify the main persistent fears and their determinants. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 1, 179-189. doi: [10.30525/2592-8813-2022-1-21](https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-1-21).
- [15] Koslosky, D.R. (2008). [Sexual identity as personhood: Towards an expressive liberty in the military context](#). *North Dakota Law Review*, 84(1), article number 7.
- [16] LeBlanc, A.J., Frost, D.M., & Wight, R.G. (2015). Minority stress and stress proliferation among same-sex and other marginalized couples. *Journal of Marriage and the Family*, 77(1), 40-59. doi: [10.1111/jomf.12160](https://doi.org/10.1111/jomf.12160).
- [17] Lomas, D.W.B. (2025) "Keep the homosexual lobby at bay": Homosexuality, the UK armed forces and the end to the "gay ban", 1991-2000. *Contemporary British History*, 39(4), 743-769. doi: [10.1080/13619462.2025.2541582](https://doi.org/10.1080/13619462.2025.2541582).
- [18] McNamara, K.A., Gribble, R., Sharp, M.-L., Alday, E., Corletto, G., Lucas, C.L., Castro, C.A., Fear, N.T., Goldbach, J.T., & Holloway, I.W. (2021). Acceptance matters: Disengagement and attrition among LGBT personnel in the U.S. military. *Journal of Military, Veteran and Family Health*, 7(1), 76-89. doi: [10.3138/jmvfh-2021-0017](https://doi.org/10.3138/jmvfh-2021-0017).
- [19] Mereish, E.H., Katz-Wise, S.L., & Woulfe, J. (2017). Bisexual-specific minority stressors, psychological distress, and suicidality in bisexual individuals: The mediating role of loneliness. *Prevention Science: The Official Journal of The Society for Prevention Research*, 18(6), 716-725. doi: [10.1007/s11121-017-0804-2](https://doi.org/10.1007/s11121-017-0804-2).
- [20] Naweed, A., Hodgkinson, L., & Matthews, R.W. (2021). From dreams to reality: A phenomenological study of the psychological contracts of ex-military personnel in the Australian Defence Force. *Journal of Management & Organization*, 27(5), 886-910. doi: [10.1017/jmo.2021.39](https://doi.org/10.1017/jmo.2021.39).
- [21] O'Connell, W.E. (2021). [Lesbian, gay, and bisexual inclusion in the military: A qualitative look at military culture a decade after the repeal of Don't Ask, Don't Tell](#). (Master's thesis, University of New Hampshire, Durham, United Kingdom).
- [22] Oblea, P.N., & Siaki, L.A. (2023). Looking back, a view to the future of the health and readiness of gender and sexual diverse U.S. service members. *Military medicine*, 188(3-4), 77-81. doi: [10.1093/milmed/usac288](https://doi.org/10.1093/milmed/usac288).
- [23] Osborne, A.K., & McGill, G. (2024). The impact of the historic policy to ban homosexuality in the UK Armed Forces: The lived experience of LGBT + veterans. *Sexuality Research and Social Policy*, 21(3), 1123-1136. doi: [10.1007/s13178-024-00952-1](https://doi.org/10.1007/s13178-024-00952-1).
- [24] Thoma, B.C., Eckstrand, K.L., Montano, G.T., Rezeppa, T.L., & Marshal, M.P. (2021). Gender nonconformity and minority stress among lesbian, gay, and bisexual individuals: A meta-analytic review. *Perspectives on Psychological Science: A Journal of The Association for Psychological Science*, 16(6), 1165-1183. doi: [10.1177/1745691620968766](https://doi.org/10.1177/1745691620968766).
- [25] Turliuc, M.N., & Balcan, A.-D. (2023). Stress and psychological well-being in military gendarmes. *Social Sciences*, 12(9), article number 517. doi: [10.3390/socsci12090517](https://doi.org/10.3390/socsci12090517).
- [26] Ukrainian LGBT Military Association. (n.d.). Retrieved from <https://www.lgbtmilitary.org.ua>.

Inclusion of LGBT persons in the context of military service in Ukraine: A psycholinguistic approach

Tetiana Khraban

PhD in Philological Sciences, Associate Professor
State University "Kyiv Aviation Institute"
03058, 1 Lyubomyr Huzar Ave., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-5169-5170>

Oksana Vyhivska

PhD in Historical Sciences, Associate Professor
Zhytomyr Military Institute named after S.P. Korolyov
10004, 22 Myru Ave., Zhytomyr, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-2395-5577>

♦ **Abstract.** The aim of this empirical study was to identify the socio-psychological attitudes of future Ukrainian officers towards sexual diversity and to determine the latent factors that influence the potential for inclusion of lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) persons in the Armed Forces of Ukraine. The empirical basis was provided by data from a psycholinguistic associative experiment conducted among 78 senior cadets of a military institute aged 20 to 28, with an average age of 24.6 years. Respondents provided free associations to the stimuli "a person's private life and the right to be oneself" and "traditional family norms and traditions," which were then processed using a reflective thematic analysis procedure. The results showed that ideas about privacy and family norms are key conceptual frameworks through which sexual diversity is understood in the Ukrainian military environment. The male group is dominated by an orientation towards discipline, social order and heteronormative family models, combined with an expectation of limited public visibility of LGBT people. This configuration of attitudes corresponds to a model of conditional inclusion, where the right to diversity is recognised mainly in the private sphere. In the women's group, associations related to acceptance, emotional support, respect for individual choice, and variability of family forms are more frequently recorded, indicating the psychological potential to recognise the right to independence, control, and inviolability of personal choice in the sexual sphere. The study found that the inclusion of LGBT people in the Armed Forces of Ukraine largely depends on the informal cultural perceptions of Ukrainians, and not only on official non-discrimination policies. Tolerance for sexual diversity in the minds of Ukrainian cadets is fragmented and manifests itself mainly at the level of individual rights, but is significantly narrowed in the sphere of socially significant norms. At the same time, the presence of an orientation towards respect, mutual understanding and psychological support indicates resources for the development of an inclusive climate. The practical value of the work lies in the fact that the development of a culture of respect for diversity and inclusion of LGBT people strengthens trust, cohesion and effective interaction in military units

♦ **Keywords:** sexual diversity; associative experiment; gender differences; armed forces; personal autonomy; privacy